

Sisällys

Alkusanat 9

1 KRISTINUSKON JUURTUMINEN

1.1 Kristinuskon tulo Suomeen 11

Henrik, piispa ja marttyyri 13

1.2 Kirkon järjestäytyminen 16

1.3 Kansanusko ja kristinuskko 19

2 KESKIAJAN KIRKKO

2.1 Hiippakuntahallinto 24

Suomen piispainkronikka 27

2.2 Seurakunnat ja kirkon palvelijat 29

2.3 Sääntökunnat ja luostarit 33

Kunnianarvoisa isä Martinus Skytte 37

2.4 Kirkko ja kulttuuri 39

Missale Aboense 43

3 REFORMAATIO JA KANSANOPETUS

3.1 Mikael Agricola, Paulus Juusten ja Suomen reformaatio 50

3.2 Luterilaisuuden vakiintuminen 56

3.3 Kirkollinen yhtenäistäminen 59

Sotasaalista 63

3.4 Papisto ja pappiskoulutus 64

Vuoden 1642 Raamattu 68

3.5 Kansanopetus 69

Vanha virsikirja 71

Rippikoulu 72

4 VALISTUS JA PIETISMI

- 4.1 Isonvihan varjossa 74
- 4.2 Hyödyn aikakauden kirkko 77
 - Anders Chydeniuksen omaelämäkerrasta* 78
- 4.3 Pietismi ja kansanherätys 85
 - Kirkko Vanhassa Suomessa* 88
- 4.4 Ortodoksinen kirkko Ruotsin vallan aikana 90
- 4.5 Kirkko ja saamelaiset 92

5 KEISARIN ALAISUUDESSA

- 5.1 Itsenäinen Suomen kirkko 95
 - Suomen Piipliaseura, evankelinen seura ja lähetysseura* 98
- 5.2 Esivalta, kirkko ja herätysliikkeet 100
 - Neljä herätysliikettä* 104

6 KIRKOT KANSALAISSYHTEISKUNNAN SYNTYVAIHEISSA

- 6.1 Kirkkoa koskevat uudistukset 1860-luvulla 107
 - Frans Ludvig Schauman* 111
- 6.2 Uudet aatteet kirkon horjuttajana 113
 - Gustaf Johansson, suomenmielinen kirkonjohtaja* 122
- 6.3 Vapaakirkollinen kirkkokritiikki ja eriuskolaislaki 129
- 6.4 Kansankirkko luterilaisen kirkon uudeksi ohjelmaksi 132
 - Kirkollispäällikkö G. Z. Yrjö-Koskinen* 138
- 6.5 Ortodoksinen kirkko 139

7 KIRKOT JA YHTEISKUNNAN KRIISIVAIHEET

- 7.1 Suurlakosta kansalaissotaan 141
- 7.2 Ydinseurakunta ja kirkollinen kansankasvatus 144
- 7.3 Nuorkirkollinen uudistusliike 150
- 7.4 Uskonnonvapaus ja kiista uskonnonopetuksesta 153
- 7.5 Ortodoksinen kirkko suomalaistuu valtiovallan johdolla 155
- 7.6 Kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen järjestäytyminen 158
- 7.7 Oikeistoradikalismin ristiriidoista sotavuosien ahdinkoon 162

8 JÄLLEENRAKENTAMISESTA HYVINVOINTIVALTIOON

- 8.1 Jälleenrakennusvuodet kirkkojen elämässä 167
- 8.2 Kirkot ja uskonnolliset yhteisöt 1960-luvulta 1990-luvulle 173
 - ”Luopumisen aika”* 175
- 8.3 Luterilainen kirkko ja yhteiskunnan moniarvoistuminen 176
 - Martti Simojoki – kansankirkon johtaja* 190
 - Osmo Tiililä – kansankirkon kriitikko* 192
 - Seppo A. Teinonen, Rooma ja me* 193
- 8.4 Demokratia kirkollishallinnon uudistusten mallina 195
 - John Vikström – yhteiskunnallisesti aktiivinen arkkipiispa* 198
- 8.5 Autokefaliaa tavoitteleva ortodoksinen kirkko 200
 - Katolinen kirkko Suomessa* 203
 - Helluntaikerätys* 204

9 KIRKOT 2000-LUVUN ALUN SUOMESSA

- 9.1 Kirkkojen jäsenmäärät 206
 - Näkökulma suomalaisten uskonnollisuuteen* 208
- 9.2 Uskonto- ja kirkkolainsäädännön uudet painotukset 210
- 9.3 Myönteinen suhde ekumeniaan 215
 - Yliopistoteologia ja huippuyksiköt* 219
- 9.4 Lähetys ja kansainvälinen diakonia 219

Suomen piispat 225

Lähteitä ja kirjallisuutta 229

Henkilöhakemisto 236